

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 69 | 2015 | št. 1-2 (151) | str. 1-257

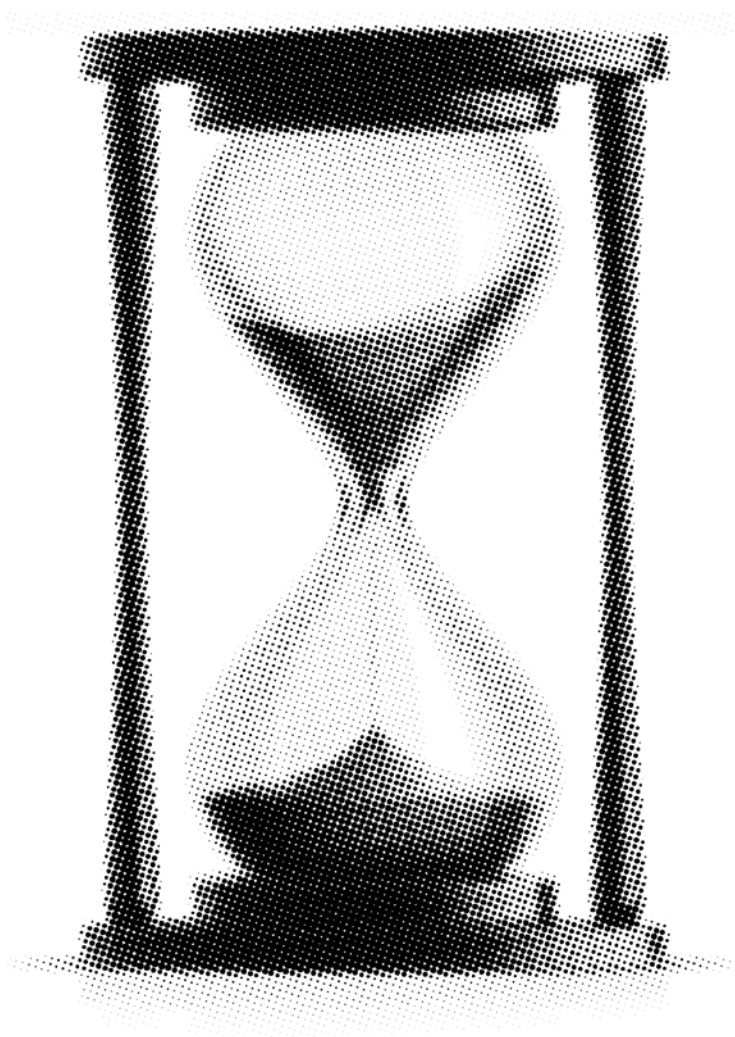

Peter Štih, *Ko je Cerkev začela govoriti slovansko. K ozadjem* • **Dejan Burkeljca**, *Jezuiti Gruberji, Nekateri novi pogledi na zaokroževanja meja loškega gospostva* • **Monika Deželak Trojar**, *Življenje in delo Janeza Ludvika Schönlebna (1618–1681)* • **Klaudija Sedar**, *Ustanovitev Evangeličanskih cerkvenih občin Puconci, Križevci in Hodoš po Tolerančnem patentu* • **Peter Mikša**, *»Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga.« Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju* • **Magdalena Bruckmüller-Schindler**, *Die Musik im Ersten Weltkrieg Zwischen Propaganda, Unterhaltung, Völkerverständigung, Nationalismus und Ablenkung* • **Nina Vodopivec**, *Socialistični spomini in postsocialistične izkušnje: industrijske delavke in delavci* • **Jernej Kaluža**, *Protislovja teorije zgodovinopisja v okvirih skeptične misli Michela Foucaulta*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 69 | 2015 | št. 1–2 (151) | str. 1–234

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Tina Bahovec (SI), dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI), dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR), dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI), dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 31. marca 2015.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina, nemščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200, e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2015: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €, za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €. Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 € in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBASI2X

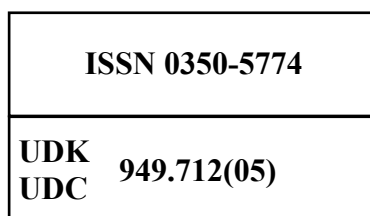
Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS

Prelom in tisk: Littera picta, d.o.o., Ljubljana, maj 2015

Naklada: 1000 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International editorial Board: Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Charge), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on March 31st 2015.

Translated by: Saša Mlacović (English, German)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2015): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

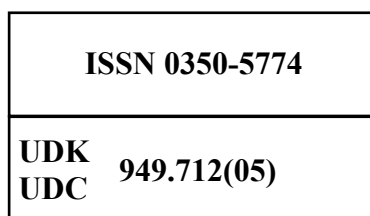
Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: Littera picta, d.o.o., Ljubljana, May 2015

Print Run: 1000 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

KAZALO – CONTENTS

Razprave – Studies

- Peter **Štih**, Ko je Cerkev začela govoriti slovansko. K ozadjem pokristjanjevanja v Karantaniji in Panoniji..... 8–40
When the Church Began Speaking Slavic. On the Backgrounds of Christianization in Carantania and Pannonia
- Dejan **Burkeljca**, Nekateri novi pogledi na zaokroževanja meja loškega gospostva 42–57
Some New Views on Rounding Off Borders of the Loka Seignury
- Monika **Deželak Trojar**, Življenje in delo Janeza Ludvika Schönlebna (1618–1681)..... 58–86
The Life and Work of Janez Ludvik Schönleben (1618–1681) in Light of Archival Sources
- Klaudija **Sedar**, Ustanovitve Evangeličanskih cerkvenih občin Puconci, Križevci in Hodoš po Tolerančnem patentu 88–110
The Establishment of Evangelical Congregations Puconci, Križevci and Hodoš Following the Patent of Toleration
- Peter **Mikša**, »Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga.« Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju 112–123
“It is Largely Owing to Me that Triglav Remained in Slovene Hands.” Jakob Aljaž and His Mountaineering Activities in the Triglav Mountain Range
- Magdalena **Bruckmüller-Schindler**, Die Musik im Ersten Weltkrieg Zwischen Propaganda, Unterhaltung, Völkerverständigung, Nationalismus und Ablenkung 124–160
Glasba v prvi svetovni vojni – med propagando, zabavo, sporazumevanjem med narodi, nacionalizmom ter razvedrilom
- Nina **Vodopivec**, Socialistični spomini in postsocialistične izkušnje: industrijske delavke in delavci 162–178
Socialist Memories and Post-Socialist Experience: Female and Male Industrial Workers

Jernej Kaluža , Protislovja teorije zgodovinopisja v okvirih skeptične misli Michela Foucaulta	180–204
Contradictions of Theory of Historiography Within Michel Foucault's Sceptical Thought	

Zapisi – Review and Reports

Mirjam Oblak, Informacijska tehnologija pri pouku zgodovine v osnovni šoli v Sloveniji	206–225
Information Technology in Teaching History in Slovene Basic School	

V spomin – In memoriam

Štefan Trojar (19. 9. 1931 – 29. 10. 2014) (Danijela Trškan)	228–230
--	---------

Ocene in poročila – Review and Reports

Martin Bitschnau und Hannes Obermair (bearb.), Tiroler Urkundenbuch II/1; II/2 (Peter Štih)	232–234
Esad Kurtović, Vlasi Bobani (Ignacij Voje)	235–238
Jurij Perovšek, O demokraciji in jugoslovanstvu: slovenski liberalizem v Kraljevini SHS/Jugoslaviji (Bojan Balkovec)	239–241
Mirjam Milharčič Hladnik and Jernej Mlekuž (eds.), Going Places. Slovenian women's stories on migration (Žarko Lazarevič)	242–244
Harald Stute, Günther Lucks, Hitlers vergessene Kinderarmee (Jože Maček)	245–249
John F. Lyons, Teaching History Online (Danijela Trškan)	250–252

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	254–257
Instructions for Authors	

Razprave

Dejan Burkeljca

Nekateri novi pogledi na zaokroževanja meja loškega gospostva

UDK 94(497.4 Škofja Loka)“09/10”

BURKELJCA Dejan, univ. dipl. zgodovinar,
SI-1223 Blagovica, dejanburkeljca@gmail.com

Nekateri novi pogledi na zaokroževanje meja loškega gospostva

Zgodovinski časopis, Ljubljana 69/2015 (151),
št. 1-2, str. 42–57, cit. 67

1.01 izvirni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Prispevek obravnava štiri vladarske darovnice freisinški škofiji na Kranjskem in na novo interpretira ozemeljski okvir posamezne podelitve. Junija leta 973 tako škofiji ne pripade severni del Selške doline ter se zahodna meja ustavi na ratitovškem območju, od tu do razvodja med Selško in Baško dolino pa pridobi novembra istega leta. Leta 989 izstavljena listina navaja, da se ji del imetja, podeljen z D. O. II, št. 66, odvzema, ter sporoča, da se vzpostavi nova meja med škofijsko in Bernhardovo posestjo, s čimer se ozemlje poveča za zahodni del Poljanske doline. Na začetku 11. stoletja se loško gospostvo zaokroži s severnim delom Selške doline ter predelom nad Prašami do Jame.

Ključne besede: loško gospostvo, grof Bernhard, Pribislav, vladarske darovnice, interpretacije, Škofja Loka

Avtorski izvleček

UDC 94(497.4 Škofja Loka)“09/10”

BURKELJCA Dejan, BA in History, SI-1223
Blagovica, dejanburkeljca@gmail.com

Some New Views on Rounding Off Borders of the Loka Seignury

Historical review, Ljubljana 69/2015 (151),
Vol. 1-2, pp. 42–57, 67 notes

Language: Sn. (En., Sn., En.)

The contribution discusses four deeds of gift by the ruler to the bishopric of Freising in Carniola and reinterprets the territorial framework of respective bestowals. In June of 973, the bishopric thus did not get hold of the northern part of the valley Selška dolina and the western border remained in the area of Ratitovec, the area between Rakitovec and the watershed of the valleys Selška dolina and Baška dolina was acquired in November of the same year. A charter issued in 989 states that a part of the estate that was granted by means of D. O. II, No. 66 is to be taken away and communicates that a new border between the bishopric's estate and that of Bernhard is to be set up, thus expanding the territory by including the western part of the valley Poljanska dolina. In the beginning of the 11th century, the Seignury of Loka was rounded off with the northern part of the valley Selška dolina and the area above Praše as far as Jama.

Key words: the Loka Seignury, Count Bernhard, Pribislav, deeds of gift by the ruler, interpretation, Škofja Loka

Author's abstract

Uvod

Druga polovica 10. stoletja prinaša bistvene gospodarske in socialne spremembe na jugovzhodu srednjeveškega Cesarstva. Zmaga nad Madžari leta 955 pri Augsburgu pomeni konec njihovih vpadov, s čimer se vzpostavljajo pogoji, ki omogočajo organiziranje trdnejših vojaško-obrambnih in administrativnih enot, imenovanih mejne krajine. Znotraj teh redko poseljenih območij se vsa zemlja – razen svobodne plemiške – šteje za del proste kraljeve lastnine in se podeljuje vladarju zvestim cerkvenim in svetnim prejemnikom ter daje osnovo nastajanju in organiziranju zemljiških gospostev.¹

Na takšni podlagi je do začetka 11. stoletja prek štirih vladarskih darovnic na Gorenjskem nastalo tudi loško gospostvo freisinške škofije. Listine v svojih besedilih opisujejo meje podeljenega s pripadajočimi pravicami in zaokrožajo škofijsko posest. V tem sestavku bo tudi prikazano, da vsaka od štirih podelitev v veliki meri povečuje predhodno velikost gospodstva, s čimer bo na novo opredeljen ozemeljski okvir posamezne darovnice ter drugače interpretirana listina iz leta 989.

Zaradi dolgega obstoja in samega pomena loškega gospodstva za zgodovino slovenskega prostora so ga zgodovinarji že zgodaj začeli preučevati. Na prehodu iz 19. v 20. stoletje sta njegove meje na osnovi najzgodnejših vladarskih listin določala Anton Koblar² in Franc Kos³. Dognanjem slednjega je v precejšnji meri sledil tudi največji poznavalec te problematike Pavle Blaznik, ki je v svojih delih⁴ analiziral posamezne ozemeljske pridobitve ter vse ugotovitve strnil v temeljni monografiji z naslovom *Škofja Loka in loško gospostvo (973–1803)*.⁵ Njegovo razlago o tem, katero posest je škofija prek darovnic prejela, pa slovensko zgodovinopisje, z nekaterimi dodatki⁶ in popravki napak⁷, sprejema še danes. Vendar ponoven pregled listin nakazuje, da lahko opise meja drugače interpretiramo ter na novo opredelimo in zaokrožimo sam obseg podelitev.

¹ Bizjak, *Ratio*, str. 178; Vilfan, *Zemljiška gospodstva*, str. 108; Štih, Simoniti, *Slovenska zgodovina*, str. 79, 83–4.

² Koblar, *Loško gospostvo*, str. 56 sl.

³ GZS II, št. 444, št. 445 in št. 490; GZS III, št. 9.

⁴ Blaznik, *Kolonizacija Selške doline*, str. 14 sl.; isti, *Kolonizacija Poljanske doline*, str. 3 sl.; isti, *Sorško polje*, str. 144 sl.; isti, *Urbarji freisinške škofije*, str. 25 sl.

⁵ Blaznik, *Škofja Loka*, str. 11. sl.

⁶ Štih, *O prvih prejemnikih*, str. 69 sl.; Cafuta, *Lokacija gradu*, str. 13 sl.

⁷ Štih, *Izvor in začetki*, str. 41 in op. 65; Bizjak, *Razvoj, uprava in poslovanje*, str. 112 in op. 8.

Prva darovnica freisinški škofiji na Kranjskem

Prva izmed zgoraj omenjenih darovnic je bila izstavljena junija leta 973⁸ s strani cesarja Otona II. Po Blaznikovi interpretaciji⁹ prinaša bavarski škofiji celotno porečje Selške doline s (Škofjo) Loko in zahodnim delom Sorškega polja do potoka Žabnica. Takšna razlaga je še danes sprejeta v slovenskem zgodovinopisju.¹⁰

Toda, če natančno sledimo dikciji besedila, ugotovimo, da se lahko vprašamo glede točnosti takšnega razumevanja meja. Listina kot izhodišče omenja izvir potoka Žabnice, ki ni sporen in je pod Svetim Joštom nad Kranjem, nato pa nas usmeri na zahod prek gorskih vrhov in vzpetin do kraja Selca in ratitovškega območja¹¹ (*/.../ ab exitu illius (Žabnice, op. a.) ubi oritur statim cacumina vel sumitates montium occidentalem partem versus usque ad Zelsah /.../ et alpam Bosangam /.../*). Blaznikova razlaga tega dela besedila temelji na interpretaciji Franca Kosa,¹² da zajema podelitev razvodje med Savo in Soro, oziroma z drugimi besedami, da se meja od izvira Žabnice vije proti severu ter se ob besniškem ozemlju zajeda v Jelovico vse do Visokega vrha na Radovljiški planini in se nato spusti do Pečane¹³ oziroma Ratitovca.¹⁴

Avtorja sta tako razlagala potek meje verjetno zaradi tega, ker je škofija v naslednjih stoletjih sicer imela v svoji lasti tudi zgoraj omenjeni severni del Selške doline, a se v zgodovinopisju ne pripisuje kakšni drugi daritvi. Čeprav je opis junijske podelitve do neke mere podan le okvirno, pa je freisinška pridobitev celotne Selške doline vprašljiva. Na osnovi besedila se mi zdi ustrežnejše, da izvir Žabnice predstavlja severno oziroma severovzhodno mejo, ter se od tu usmerimo (kot nam že sama listina narekuje) prek gorskih vrhov in vzpetin na zahod.¹⁵

⁸ D. O. II., št. 47.

⁹ Blaznik, *Škofja Loka*, str. 11; isti, *Kolonizacija Selške doline*, str. 14–16; Isti, *Urbarji freisinške škofije*, str. 25.

¹⁰ Bizjak, *Razvoj, uprava in poslovanje*, zemljevid na str. 114; Cafuta, *Lokacija gradu*, str. 14; Štih, *Izvor in začetki*, str. 41; isti, *O prvih prejemnikih*, str. 68.

¹¹ V listini je izraz za podeljeno planino *alpis Bosanga*, ki jo avtorji kot po pravilu prevajajo s Pečana, lokalizacija pa je različna. Koblar jo postavi na Gladki vrh Ratitovca! (Koblar, *Loško gospostvo*, str. 57), Kos na Ratitovec (GZS II, št. 444) ter Blaznik (*Škofja Loka*, str. 14) na širše ratitovško območje. Glede na samo besedilo lahko rečemo, da je *Bosanga* ležala zahodno od Selc ter severno od Selščice (*/.../ occidentalem partem versus usque ad Zelsah /.../ et alpam Bosangam, deinde trans Zouriza /.../*). Ker je v prihodnjih stoletjih ratitovško območje predstavljalo razmejitve z blejskim gospostvom, se zdi Blaznikova lokalizacija tudi najbolj ustrezna. Sama Pečana nad Ratitovcem se kasneje tudi ne omenja kot del loškega gospostva in je bila že leta 1063 (D. H. IV., št. 111) predana briksenski škofiji (Pleterski, *Župa Bled*, str. 134–135).

¹² GZS II, št. 444.

¹³ Blaznik, *Škofja Loka*, str. 14 prevaja *alpis Bosanga* s Pečana, a jo lokalizira na ratitovško območje.

¹⁴ Blaznik, *Škofja Loka*, str. 14, sicer opisuje natančen potek meje gospostva, a na podlagi urbarja iz leta 1630!

¹⁵ Besedilo nam od izvira Žabnice do Selc omenja samo to, da gre meja po vzpetinah (verjetno po vrhovih Smoleva in Hrastovega roba do Pleč, oziroma nad njimi prek Jelenove luže do Janči brda in Bezovškega vrha) ter zato lahko predvidevamo, da poteka v bolj ali manj ravni naravni liniji.

Takšna interpretacija je tudi najbolj ustrezna zaradi dejstva, da se kot naslednja omenjata že prej izpostavljena Selca in ratitovško območje. Glede na njuno lokalizacijo lahko rečemo, da sta to mejni točki, saj gremo prek vzpetin dejansko v razmeroma ravni naravni liniji od izvira Žabnice do Ratitovca. Selca so sicer nekoliko nižje ležeč kraj od linije Žabnica–Ratitovec, a vendarle menim, da se meja z Bezovškega vrha ni spustila do samega kraja, ampak je nad njim potekala po naravnih danostih naprej, verjetno prek Kuclja in Slemen do Ratitovca. Dodatno pojasnilo takšni predpostavki je dodatek pri sami omembi Selc, ki pravi, da se predaja tudi vse, kar spada k temu kraju (*/.../ hoc ipsum territorium (Selca, op. a.) cum omnibus ad hoc pertinentibus /.../*). Del teh pertinenc pa lahko predstavlja gozdni svet¹⁶ nad in okoli Selc in je torej sam kraj mejno območje v smislu širšega ozemlja skupaj z gozdovi nad njim. Ob tem je treba tudi poudariti, da če bi meja res zajemala celotno razvodje Selščice in bi šla od Žabnice proti severu, ne bi bilo nobenega razloga, da so Selca navedena na tem mestu v listini, saj ne bi imela nobene obmejne vloge. Da pa bi se omenjala le kot kraj, ki znotraj celotnega teritorija pripada novemu lastniku, pa tudi ni ustrezno, saj so ponovno poimensko navedena na koncu ob naštevanju različnih krajev na zamejenem območju, ki jih škofija prejema (*/.../ quicquid inter ipsa confluentia habuisse videamur loca sic nominata: Sabniza, Lonca, Susane iterumque Celsah/.../*) in torej ne bi bilo potrebno, da se omenjajo že prej v listini, če ne predstavljajo nekega mejnega elementa.

Nadalje nas listina na ratitovškem območju¹⁷ izrecno usmeri čez Selščico ter vodi do Sore, kjer zajema oba bregova te reke do ustja potoka Žabnice.¹⁸ Glede na besedilo imamo dve možni poti od Ratitovca do Sore. Pri prvi gremo od Ratitovca prek Selščice v smeri jugovzhoda do Lubnika in nato do Sore, pri drugi pa bi šla meja naravnost čez Selščico ter zajemala celoten gorski greben med njo in Poljanščico do njunega stika, saj je rečeno, da meja poteka po tej »gori« Lubnik do Sore in torej Lubnik ne predstavlja le današnjega vrha nad Škofjo Loko, ampak celoten zgoraj omenjeni gorski greben.¹⁹ V vsakem primeru lahko sklepamo, da je Ratitovec skrajna točka podelitve na severozahodu ter je tako škofija dobila le približno polovico Selške doline! Takšna razlaga je sicer v nasprotju z Blaznikovimi ugotovitvami in še danes uveljavljenim mnenjem, saj naj bi prva daritev zajemala tudi ozemlje od Ratitovca do zahodne meje Kranjske grofije (razvodje med Selško in Baško dolino). Na osnovi česa je torej Blaznik izpeljal svojo argumentacijo?

¹⁶ O pomenu izraza *partinens* gl. Niermeyer, *Mediae latinitatis lexicon minus*, str. 794.

¹⁷ Gl. op. 11.

¹⁸ */.../ deinde trans Zouriza usque ad montem Lubnic ipsumque montem usque ad maiorem amnem qui Zoura vocatur utramque ripam illius amnis deorsum usque ad ostium pretitulati rivuli Sabniza /.../*

¹⁹ Za slednjo interpretacijo se zahvaljujem Petru Štihu.

Skupen del meje pri D. O. II., št. 47 in D. O. II., št. 66

Pri določitvi zahodnih meja junijske daritve si je pomagal z naslednjo vladarsko darovnico za škofijo iz novembra istega leta,²⁰ za katero pravi, da ji prinaša vzhodni del Poljanske doline ter dele Sorškega polja.²¹ Pri D. O. II., št. 66 je nenavadno zlasti to, da je potek dela njene severne meje enak celotni severni meji D. O. II., št. 47, saj pri obeh zasledimo predajo ozemlja od Žabnice do Ratitovca. Razlika je le v načinu zapisa, saj novembrska nekoliko bolj sumarno povzame opis in pravi, da se od izvira Žabnice takoj usmerimo proti zahodu po vrhovih gora in prek gozdov vse do *Bocsanam*.²² Listina tudi nič več izrecno ne omenja Selc. Mislim, da je to tako prav iz zgoraj navedenega razloga, da se namreč meja ni spustila do samega kraja, ampak kakor nova podelitev omenja, poteka prek gozdov (nad Selcami) naprej, kar znova nakazuje na razmeroma ravno linijo od Žabnice do Ratitovca.

S prepoznavanjem dela skupne severne meje obeh darovnic pa se moramo vprašati, kako zadevo pravilno razumeti. Blaznik je namreč menil, da je obema skupna tudi zahodna meja, s čimer obe podelitvi obsegata svet do razvodja med Selško in Baško dolino (razvodje tudi predstavlja skrajno zahodno mejo Kranjske skozi srednji vek), nato pa gresta do izvira Volaščice.²³ Tu se sicer junijska podelitev usmeri na vzhod do Lubnika, novembrska pa gre na jug in zajame vzhodni del Poljanske doline. Ob takšni interpretaciji je res, da bi škofijska posest na zahodu že junija segala do samega roba Kranjske grofije, a bi hkrati pomenilo, da se celotno junijsko ozemlje ponovno podeljuje v okviru novembrskega, saj D. O. II., št. 66 poleg vzhodnega dela Poljanske doline vključuje nekatere dele Sorškega polja in se njena meja zaključi na potoku Žabnica, ki predstavlja skrajni vzhod pri D. O. II., št. 47.

Toda Blaznik v svojih delih ponovne pridobitve Selške doline izrecno ne omenja in tega ne prikaže na zemljevidih (čeprav bi glede razumevanja besedila to dejansko moral storiti). Skupno severno mejo tudi omenja le v disertaciji, v mlajših delih pa zadeve razlaga na način, da imata D. O. II., št. 47 in D. O. II., št. 66 skupen stik, a le na delu, ki ločuje Selško in Poljansko dolino in se torej podelitvi med seboj ne prekrivata(!),²⁴ takšna razmejitev pa je še danes sprejeta.²⁵ Blaznik

²⁰ D. O. II., št. 66.

²¹ Blaznik, *Škofja Loka*, str. 11–14.

²² *.../ ubi rivulus Sabniza originem producere incipit, deinde statim occidentem versus cacumina montium silvasque interiacentes usque ad Bocsanam /.../* V listini je na tem mestu sicer izraz *Bocsana*, ki pa je le nekoliko drugačen zapis *alpis Bosanga*, ki se omenja že v junijski daritvi. Dokaz je ponovna omemba gorovja v D. O. II., št. 66 ob podeljevanju lovskih pravic, kjer pa je pri istem opisu meja znova izraz *Bosanga* in smo ga lokalizirali na ratitovsko območje. Pisar je verjetno listino pisal po nareku, zato iste toponime, ki se pojavljajo večkrat, zapisuje različno. Gl. Štih, *Diplomatične*, str. 311.

²³ Izrecno to sicer omenja le v svoji disertaciji: *Kolonizacija Selške doline*, str. 15.

²⁴ To je zaslediti v njegovih treh glavnih delih: *Škofja Loka*, str. 12–13 ter zemljevid na str. 15; *Urbarji freisinške škofije*, str. 25; *Kolonizacija Poljanske doline*, str. 3–4.

²⁵ Bizjak, *Ratio*, str. 178; Isti, *Razvoj*, uprava in poslovanje, zemljevid na str. 114; Štih, *Diplomatične*, str. 301; isti, O prvih prejemnikih, str. 69.

tako ni konsistenten glede razlaganja listin oziroma kasneje ne omenja skupne severne meje, verjetno prav iz razloga, da bi drugače moral junijsko podelitev znova prikazati v okviru novembrske. Pri tem se seveda pojavi problem, kako zadeve potem pojasniti, oziroma ali je škofija res znova prejela ozemlje, ki ga je že pred tem posedovala?

Sam menim, da škofija novembra ni ponovno prejela junijskega teritorija, saj je treba ločevati meji obeh podelitev od Ratitovca naprej, kjer nista več identični. Za D. O. II., št. 47 Ratitovec predstavlja skrajni severozahod, od tu pa gremo prek (in ne okrog) Selščice do Lubnika. Kako je potekala meja na spodnji strani Selščice danes težko rečemo,²⁶ in tudi sicer to območje nima bistvenega vpliva na razvoj gospodstva, saj že novembra istega leta izgubi svojo mejno vlogo. Vsekakor pa to pomeni, da je s prvo darovnico škofija dobila le približno polovico Selške doline.

Za razliko od D. O. II., št. 47 pri D. O. II., št. 66 Ratitovec ne predstavlja skrajne točke na zahodu. Listina namreč sporoča, da tako kot junijska daritev zajema ratitovsko območje, a gremo ob tem izrecno od njega še naprej do konca tukajšnjih gora, kar predstavlja meje same grofije na zahodu²⁷ in torej razširja posest! Slednja tako v loku obkroži Selščico (se tudi nič več ne omenja, da bi šli neposredno čez to reko, ker dejansko ne gremo), s čimer pridemo do Volaščice, ki se kot naslednja omenja. Za D. O. II., št. 47 tudi menim, da bi imela od Ratitovca do Lubnika še kakšno oporno točko, če bi zajemala enako območje kot novembrska in se zato ne strinjam z Blaznikovo trditvijo, da tega ni bilo, ker pisec ni poznal tukajšnjih krajev,²⁸ prav tako pa ni nobenega razloga, da bi morali enačiti celotno severno in zahodno mejo obeh podelitev kljub delu skupne meje.

Ob takšni interpretaciji obeh listin menim, da je vladar novembra predal nove dele Selške doline, ki jih predstavlja ozemlje zahodno od Ratitovca. V nasprotnem primeru bi bilo najbolj ustrezno, da bi povsem izpustil opis, ki predstavlja Selško dolino in bi podeljeval samo Poljansko dolino, kakor je sicer Blaznik prikazal na svojem zemljevidu. Je pa tudi res, da bi se novembrska podelitev lahko začejala pri Ratitovcu, torej na mestu, kjer se junijska na zahodu konča. Ali potemtakem obstaja razlog, da se vnovič omenja severna meja junijske darovnice?

Najbolj ustrezno se mi zdi, da je del skupne severne meje z D. O. II., št. 47 pri D. O. II., št. 66 omenjen le zaradi interesa, da se prikaže celoten in zaključen ozemeljski okvir, kjer je na Kranjskem škof posestni lastnik. Razlog za takšno potrebo zapisa pa se skriva v podelitvi lovskih pravic. To je namreč pravica, ki ni

²⁶ Gl. op. 19.

²⁷ Besedilo omenja predajo *alpes Bocsanam* in je torej za razliko od junijske daritve (*alpis Bosanga*) zapisano v množini. Verjetno je zadevo treba razumeti v kontekstu, saj v nadaljevanju listina pravi, da se meja nadaljuje naprej do konca teh gora (*/.../ usque ad Bocsanam ipsasque alpes Bocsanam et sic ad fines earundem alpium /.../*). Torej *alpes* bolj v smislu gorskih vrhov od ratitovskega območja do zahodnih meja Kranjske grofije. Podobno interpretacijo poda Blaznik, *Kolonizacija Selške doline*, str. 15.

²⁸ Blaznik, *Kolonizacija Selške doline*, str. 15. Pisec oziroma vladarska pisarna je namreč poznala tukajšnjo topografijo, saj ji je bila posredovana s škofove strani in mogoče ob sodelovanju z grofom ter je bila seveda zbrana na samem terenu in tako dobro poznana. Gl. Štih, *Diplomatične*, str. 306–7.

avtomatično pripadla novemu lastniku ob predaji ozemlja in tako ni bila vključena v splošne posestne pravice, saj si jo je vladar pridržal oziroma je bila del javnih pravic in je morala biti izrecno predana novemu lastniku.²⁹ Konkreten primer izrecne dodelitve takšnih pravic je viden tudi pri briksenski škofiji za njeno Gorenjsko posest na predelu med Savo in Tržiško Bistrico, kjer je sicer že leta 1040 prejela tukajšnje ozemlje z gozdom Leše, izključne lovske pravice za to območje pa šele leta 1073.³⁰

Pri D. O. II., št. 47 pa ravno omemba izključne pravice lova manjka.³¹ S ponovno omembo njene severne meje pri D. O. II., št. 66, se je tako ponazoril celoten teritorij v lasti škofa na Kranjskem, nad katerim se predajajo te nove lovske pravice,³² torej prek Selške in Poljanske doline tudi na dele Sorškega polja in zato nima funkcije prikaza ponovne podelitve junijskega ozemlja.³³ Poudarek takšnemu razumevanju je tudi omemba potoka Žabnice na koncu D. O. II., št. 66, ko prispemo do njegove sredine in bi bilo ustrezno, da se omeni še meja, ki krene na sever do izvira, kjer se podelitev tudi začne, ter bi se s tem podarjeno območje zaokrožilo.³⁴ Da temu ni tako, pa, kot kaže, sledi ravno iz razloga, da se ne podeljuje tudi junijskega ozemlja. Potok je namreč že z D. O. II., št. 47 predstavljal vzhodni rob in zato pri D. O. II., št. 66 ni bilo treba še enkrat izpostaviti meje do njegovega izvira, saj pri določanju ozemeljskega okvira, kjer se predajajo lovske pravice, ni bilo nujno tako natančno podati vsakega detajla meje in je bilo dovolj, da je zaključek le nekje na samem potoku.

D. O. II., št. 66 tako na območju Selške doline dodaja prostor zahodno od Ratitovca in se nadaljuje v Poljansko dolino, kjer ji potek določa Volaščica in njen izliv v Poljanščico. Glede meja na desni strani te reke lahko pritrdimo Darku Cafuti, da škofiji pripada Žirovski vrh, ki je imenovan kot gora, ki se širi proti vzhodu, ter nato sledimo razvodju rek (meja po razvodjih tudi zaradi dejstva, da na širokem območju proti vzhodu ni dodatnih opornih točk), ki nas prek Suhega dola in Pasje ravni pripeljejo na Tošč ter nato prek razvodja med Hrastnico in Ločnico do Osol-

²⁹ Splošno o lovskih pravicah gl. Lorenz, *Von der forestis*, str. 151–169, in Dasler, *Forst und Wildbann*, str. 1 sl.

³⁰ Štih, Prva omemba Bleda, str. 27–28.

³¹ Listina sicer omenja pravico lova, toda le v pertinenčni formuli (*/.../ venationibus /.../*), torej kot nekaj, kar je le del podeljene posesti in ne kot izključna pravica, ki se prenaša na novega lastnika. Identična formulacija z enakim pomenom se ponovi v D. O. II., št. 66, toda v tej listini se dodatno omenja izključna pravica lova in ji je namenjen poseben odstavek z imenovanjem meja, kjer se pravice izvajajo, in jasnimi določili o prepovedi lova ter kaznih za morebitne kršilce (*/.../ eisdem in locis bannum nostrum /.../ si quis /.../ iam dictis silvularum vel forestorum locis /.../ feras /.../ compraehenderit /.../ bannum huiusmodi culpa /.../ episcopo postposita /.../*).

³² Zapis o podelitvi lovskih pravic je v veliki meri sumaren, saj le ponazarja že vse pred tem opisano ozemlje, */.../ a rivulo Sabniza versus occidentem usque ad finem Bosanga et inde usque ad iam dictum rivulum Chotabla indeque usque in Zovra fluvium et quicquid intra haec eadem praefata undique secus compraehens(u)m videtur loca /.../*

³³ Ugotovitev, da bi formulacija o lovskih pravicah lahko pomenila celotno gospostvo, je podal že Peter Štih, *Diplomatične*, str. 313, op. 79.

³⁴ Takšno zaokroževanje posesti je vidno ravno pri D. O. II., št. 47: */.../ indeque sursum (Žabnice, op. a.) usque ad caput vel exitum ipsius rivuli /.../*.

nika. Slednji po Cafutovi interpretaciji tudi predstavlja lokacijo gradu Bosisen, ki se kot naslednji izrecno omenja v listini.³⁵

Vzpostavitev nove meje z izstavitvijo D. O. III, št. 58

Pri določitvi gradu na Osolniku si je Cafuta pomagal tudi z vladarsko darovnico freisinški škofiji iz leta 989.³⁶ Pri tej daritvi pa je presenetljivo predvsem to, da se je obseg podeljene posesti (vsaj na prvi pogled) v večini pokrival z D. O. II., št. 66 in zato izgleda, da se znova predaja teritorij, ki je dejansko del gospostva že 16 let! To je bil tudi razlog, da so jo v zgodovinopisju razumeli kot potrdilno listino, čeprav besedilo nikjer izrecno ne omenja, da se potrjuje, kar je bilo že pred tem podeljenega. Način listinskega zapisa pa postane razumljivejši, če upoštevamo, da D. O. III, št. 58 vsebuje dodan vrinjeni del, za katerega se bo izkazalo, da škofiji prinaša dodatno posest vse do meja drugega lastnika na tem območju, nekega grofa Bernharda, a s poudarkom, da je iz podeljenega izvzet del, ki pripada Pribislavu.³⁷

Pri dodatku iz leta 989 je pomembno zlasti to, da pravilno razumemo določila ravno od gradu Bosisen naprej. Listina nas namreč od njega takoj usmeri do Gosteškega potoka, nato do vrhov gora ob Sori, nadalje pa je zapisano, da gre meja tam, kjer se omenjeni potok, ki priteče z juga, izliva v Soro. Če smo pri razlaganju povsem natančni, nas besedilo od gradu dejansko usmeri po dveh različnih poteh do Sore. Kaj je razlog za to?

Blaznik novo darovnico vidi kot potrditev D. O. II., št. 66 ter obema pripiše mejo po Gosteškem potoku.³⁸ Tudi Cafuta meni, da je škofijska meja leta 989 ostala enaka kot novembra leta 973, a s to razliko, da jo določi na razvodju Hrastnice in Sore, vse ozemlje od tu do Gosteškega potoka (razen ozkega pasu ob Sori) pa pripisuje Pribislavovi posesti.³⁹

Osebo menim, da dvoje poti do Sore predstavlja dejansko dve različni meji škofije. S Cafuto se lahko strinjamo o tem, da gorski vrhovi do te reke oziroma razvodje Hrastnice in Sore ter ozek pas ob tej reki proti Savi predstavljajo razmejitve iz novembra leta 973. Ob tem pa predpostavljam, da je Gosteški potok hkrati tudi nova prestavljena zunanja meja škofijske posesti iz leta 989. Ob takšni razlagi je na prvi pogled nerazumljivo, zakaj bi na tem delu ponovno omenjali mejo iz leta 973, saj novo predstavlja Gosteški potok ter so gorski vrhovi proti Sori in pas

³⁵ Cafuta, Lokacija gradu, str. 20; Lokacija tega gradu ima v zgodovinopisju različne interpretacije, danes ga zlasti arheologi iščejo na Kremlnovem hribu nad Hosto. Gl. Gaspari, Nadbath, Nabergoj, Grad na Gradišču, str. 315.

³⁶ D. O. III, št. 58.

³⁷ *... statimque de eodem castro (Bosisen, op. a.) usque in rivulum qui vocatur Goztehe, et cacumina montium ad Zouram respicientia perindeque ubi prefatus rivulus australi parte decurrens hostium vadit in Zouram, ac sic tractim dum Zoura hostium facit in Zauam, ac quicquid inde locorum inter illas proprietates duas situm est, Abrahe videlicet episcopi ac Vuernhardi comitis excepta proprietate Pribizlauui /.../.*

³⁸ Blaznik, Sorško polje, str. 145–6.

³⁹ Cafuta, Lokacija gradu, str. 17, 21.

ob tej reki že avtomatično vključeni v nov škofijski ozemeljski okvir. Kako torej razumeti ta odsek?

Nakazovanje dveh meja se, kot kaže, prikazuje ravno zaradi Pribislavove posesti. Ker se slednja omenja šele na koncu opisa celotne podelitve škofiji, lahko predvidevamo, da je imel lastnino tako znotraj škofijskega teritorija iz novembra leta 973, kot tudi na delu njej novo podeljenega območja, torej na ozemlju med razvodjem in Gosteškim potokom.⁴⁰ Prikazovanje dvojne meje je tako posledica posestnih razmerij, saj sta na tem delu dva lastnika, tako Pribislav kot tudi škof.

Kot kaže, se je ob podeljevanju posesti škofiji novembra leta 973 spregledalo, da je znotraj predanega tudi zasebna Pribislavova lastnina.⁴¹ Zaradi tega je prišlo do spora, ki so ga leta 989 rešili tako, da je vladar izstavil D. O. III, št. 58, ki Pribislavu omogoča uveljaviti svoje posestno-pravne pravice. V ta namen je bilo treba prikazati posestno stanje pred izstavitvijo D. O. II, št. 66, zaradi česar se ponovno omenjajo meje slednje izstavitve, ki sedaj pomenijo neformalno potrditev tega škofijskega ozemlja in seveda hkrati njegovo korigiranje, saj se izvzame Pribislavov del, ki ga tudi varuje cesarska podelitev.⁴² Ker so pri D. O. III, št. 58 meje iz novembra leta 973 vse do vrhov ob Sori ostale enake, lahko predvidevamo, da to ozemlje ni bilo sporno in je bilo tudi ves čas škofijska last, kar pa hkrati pomeni, da je bil Pribislavov del znotraj D. O. II, št. 66 lahko le na pasu ob Sori proti Savi. Dodaten dokaz takšni trditvi je prav zgoraj omenjena dvojna meja med razvodjem in Gosteškim potokom, ki določa tisto območje, ki je predstavljalo srž spora, saj sta tu dejansko dva lastnika.

Natančneje lahko Pribislavovo posest določimo na osnovi listine iz 13. stoletja,⁴³ ko je škof odkupil vasi Pungert in Gosteče in za kateri lahko rečemo, da sta ravno na omenjenem pasu ob Sori ter se ju v zgodovinopisju pripisuje Pribislavovemu gospostvu.⁴⁴ Toda ta dva kraja po vsej verjetnosti nista bila edino ozemlje, ki ga je posedoval Pribislav, ampak se je njegovo imetje širilo tudi južneje od obeh vasi, saj ima glede na listinski zapis lahko lastnino še drugje med razvodjem in Gosteškim potokom.

Z izstavitvijo D. O. III, št. 58 je škofija izgubila del nekdanje posesti, kar se je kompenziralo s predajo teritorija do Gosteškega potoka, seveda znova izvzemši Pribislavovo ozemlje. Zaradi tega na prvi pogled izgleda, da je velikost gospostva leta 989 v primerjavi z novembrom leta 973 ostala skoraj nespremenjena in je imel škof s korigiranjem meja več nevšečnosti kot koristi. Toda glede na to, da je

⁴⁰ Ker je Gosteški potok nova zunanja škofijska meja, menim, da Cafutova teza ni pravilna, da bi bilo na tem poudarjenem ozemlju (med razvodjem in potokom, razen manjšega pasu ob Sori) vse Pribislavovo. Gl.: Cafuta, Lokacija gradu, str. 17, 21.

⁴¹ Pribislavovo ozemlje je bilo, kot kaže, del njegove starejše legitimne lastnine, ki se je nahajala znotraj škofiji novembra leta 973 podeljene posesti. Vladar mu te posesti izrecno ne predaja, čeprav bi pasus o njegovem ozemlju tudi tako lahko razumeli (*/.../ nostra regali traditione sibi donata /.../*), ampak sedaj le potrjuje. Gl. Bizjak, Razvoj, uprava, poslovanje, str. 113, op. 13; Štih, O prvih prejemnikih, str. 71 sl.

⁴² Štih, O prvih prejemnikih, str. 71–72.

⁴³ KUB 2, št. 30.

⁴⁴ Blaznik, *Škofja Loka*, str. 13; Štih, O prvih prejemnikih, str. 72.

listina v prvi vrsti vseeno napisana za škofijo, torej z namenom, da le-ta pridobi neke koristi, menim, da se tu podeljevanje posesti v njen prid vendarle ne konča.

Razmejitev med freisinško in Bernhardovo posestjo

Za določitev meje med obema posestnikoma je v precep ponovno treba vzeti omenjeni vrinjeni del besedila, ki pravi, da škofija pridobi tudi vse ozemlje med njeno in Bernhardovo posestjo.⁴⁵ Na katero ozemlje se pasus nanaša, pa lahko ugotovimo tako, da orišemo vsaj okviren obseg grofovega teritorija ter na ta način pridemo do medsebojne razmejitve in nove skupne meje.

Glede desnega brega Sore menim, da se vzpostavi stanje, ko je vsa posest razdeljena med tri zgoraj imenovane posestnike, pri čemer je grof večinski lastnik. Mejo med njim in škofijo predstavljata Gosteški potok in že prej omenjeni pas ozemlja (ki je že z D. O. II., št. 66 pripadel škofiji) v širini enega orala ob Sori v smeri Save do Stresovega broda. Glede lokalizacije slednjega je v zgodovinopisju več različnih mnenj, večinoma se postavlja v bližino Rateč, Ladje in Gorenje vasi.⁴⁶ Z njim se je ukvarjal tudi Cefuta, ki ga umesti na območje Gosteč, toda ob upoštevanju meja iz 16. in 17. stoletja!⁴⁷

Pri zgoraj omenjenih interpretacijah pa menim, da avtorji ne upoštevajo vseh dejavnikov. Že D. O. II., št. 66 sporoča, da moramo ob prečkanju Sore iti od broda proti zahodu (!), da pridemo do Kranjske ceste. Ker je to glavna cesta še iz rimskih časov⁴⁸ in pelje mimo Medvod, je indikativno, da smo nekje v bližini stika Sore in Save. Dodatno potrditev temu pa nakazuje D. O. III, št. 58, ki pravi, da škofiji pripada ozemlje ob Sori, vse do stika s Savo.⁴⁹ Na tem mestu ni jasno definirano, kakšen je obseg podeljenega in zato menim, da kasnejša ponovna omemba predaje posesti ob Sori do Stresovega broda v isti listini pojasnjuje, da je to širina enega orala do Save,⁵⁰ kjer je lociran brod in kamor sega škofijsko lastništvo že od leta 973. Zato ne moremo pritrdjevati zgoraj omenjenim avtorjem, ki se od broda usmerjajo v smeri vzhoda (!), da pridejo do Kranjske ceste oziroma menijo, da škofija posega vzhodno od ceste le nekje na sredini le-te okoli Praš. Sicer pa tudi nekateri drugi indici namigujejo na to, da bi meja loškega gospostva ob Sori lahko segala daleč proti vzhodu (vsaj do gradu Goričane), a je nato agresivna politika Spanhei-

⁴⁵ /.../ ac quicquid inde locorum inter illas proprietates duas situm est, Abrahe videlicet episcopi ac Vuerhardi comitis /.../.

⁴⁶ Za avtorje in njihova dela, kjer omenjajo lokacijo Stresovega broda, gl. Cafuta, Lokacija gradu, str. 24.

⁴⁷ Cafuta, Lokacija gradu, str. 23 sl.

⁴⁸ Kos, Cesta, str. 173; Kosi, Predurbane, str. 11.

⁴⁹ /.../ ac sic tractim dum Zoura hostium facit in Zauam /.../.

⁵⁰ /.../ Ac iuncta ripa Zourae quantum extenditur unius iugeri longitude usque ad vadum quod vulgo Stresoubrod vocant/.../ Podobna formulacija je že v D. O. II, št. 66, kjer pa ima zapis v praksi nekoliko drugačen pomen. V njej je ta pas potegnjjen od samega stika Poljanščice in Sore ter nato proti Savi, leta 989 pa se ta pas po mojem mnenju začenja šele ob stiku Gosteškega potoka in Sore, saj je to nova meja škofije, in nato od tu v smeri Save.

mov oziroma njihovih ministerialov povzročila reduciranje te posesti na škodo škofije.⁵¹

Škofijsko ozemlje ob Sori v smeri Save je glede na obe listini tako leta 973 kot tudi 989 omejeno na ozek pas, zato lahko predvidevamo, da je tukajšnja razmejitev trdna in se ni mogla spreminjati v korist škofije, saj je ves preostali svet proti jugu pripadal Bernhardu. Toda, ali bi bila meja obema akterjema lahko skupna še kje drugje?

Za Bernhardovo posest se danes ugotavlja, da je v smeri Medvod mejila na škofijsko in se raztezala proti jugu ter je bila kasneje vključena v ljubljansko gospostvo, za katerega vemo, da so ga Spanheimi dobivali postopno, a nimamo povsem jasnih pojasnil, na kakšen način in v kakšnem obsegu.⁵² Če se je njegovo ozemlje razprostiralo v smeri juga, ne moremo izključiti niti tega, da bi se nadalje raztezalo tudi v smeri zahoda oziroma jugozahoda. To omenjam zaradi teze, da se škofijska in njegova posest nista stikali le na omenjenem delu ob Sori, ampak predvidevam, da je mogoče linijo njegovega gospostva povleči tudi ob mejah loškega gospostva (po zgoraj omenjenih razvodjih) v zahodni smeri vsaj do Žirovskega vrha, kamor segajo freisinške pravice že leta 973, oziroma je bila njegova posest tudi pod Žirovnico v smeri Idrije. Določitev žirovniškega območja kot del razmejitve pa je na osnovi škofijskega lastništva v kasnejših stoletjih, ko je posedovala tudi zahodni del Poljanske doline z žirovskim območjem. Toda problem tega teritorija je, da ne poznamo nobene listine, ki bi pojasnjevala, kdaj je škofiji pripadel. Zato menim, da ravno vrivek pri D. O. III., št. 58 pojasnjuje njegovo pridobitev, ko pravi, da se ji predaja tudi vse ozemlje med njeno in grofovo posestjo,⁵³ seveda znotraj Kranjske grofije.⁵⁴ Če je Bernhardu pripadala posest po zgoraj omenjenih mejah, predstavlja novo škofijsko pridobitev, kar je severneje od opisanega do meja, ki jih določata D. O. II., št. 47 in D. O. II., št. 66,⁵⁵ zahodni rob pa razumljivo predstavljajo same meje grofije. Zaradi jasnosti, kje se podeljuje nov odsek, tudi ni bilo treba dodajati opornih točk za določitev njegove lokalizacije. Takšno določanje posestnega razmerja pa je dejansko pomenilo, da je loškemu gospostvu pripadel še preostali (zahodni) del Poljanske doline.

D. O. III., št. 58 je tako mnogo več kot le prikaz škofijskih meja iz novembra 973, saj na eni strani omogoča rešiti spor s Pribislavom glede posesti ob Sori ter določi novo mejo po Gosteškem potoku. Hkrati pa je listina vendarle pisana v korist škofije in z namenom, da se poveča njeno ozemlje. Toda prostor ob Sori je bil popolnoma zaseden in se tam ni dalo dodatno donirati. Zato menim, da je glavna motivacija listine, poleg rešitve spora s Pribislavom, podelitev prostega teritorija med dosedanja škofijsko posestjo in Bernhardovim ozemljem, kar predstavlja zahodni

⁵¹ Kos, *Med gradom in mestom*, str. 19.

⁵² Štih, *Dve novi notici*, str. 32–34.

⁵³ /.../ *ac quicquid inde locorum inter illas proprietates duas situm est, Abrahe videlicet episcopi* (daritvi junija in novembra leta 973, oziroma neformalna potrditev slednje leta 989, op. a.) *ac Vuerhardi comitis* (meje, ki smo jih zgoraj določili, op. a.) /.../.

⁵⁴ /.../ *quandam nostre proprietatis partem in regione vulgari vocabulo Chreine* /.../.

⁵⁵ Oziroma ponoven opis in neformalna potrditev njenih meja leta 989.

del Poljanske doline. Z njegovo pridobitvijo pa tudi odgovorimo na vprašanje, kdaj je škofiji to območje pripadlo, za katerega argumentiranih odgovorov v zgodovini-
nopisju do danes ni bilo.⁵⁶

Za dokončanje oziroma zaokrožitev meja, ki se vzpostavijo do leta 989, pa se je treba še enkrat ustaviti pri zgoraj omenjeni Kranjski cesti. V zgodovini-
nopisju se predpostavlja, da je škofiji vzhodno od nje pripadalo le območje Praš oziroma
Jame.⁵⁷

Toda glede na D. O. II., št. 66 in D. O. III., št. 58 lahko posest določimo
drugače. Že pred tem smo ugotavljali, da je Stresov brod nekje pri Savi ter vzhodno
od Kranjske ceste, to pa tudi pomeni, da smo ob nadaljnjem zapisu ves čas na njeni
vzhodni strani. Besedilo pravi, da ob cesti pridobi škofija vse polje na južni strani,
na severu pa meja obsega območje Praš. Na osnovi zapisa ne moremo natančno ugo-
toviti, kolikšno območje ji ob cesti pripada, toda ker meje na vzhodu ne predstavlja
Sava⁵⁸ in so iz podeljenega izvzete tudi Mavčiče,⁵⁹ (*/.../ spatium quod iacet inter
Primet et Vuizilinsteti per medium dividatur /.../*), lahko predvidevamo, da je bil
to razmeroma ozek pas, verjetno podoben podeljenemu ozemlju ob Sori do Save, ki
ga določa širina enega orala. Glede na obseg freisinške posesti v naslednjih stoletjih
pa lahko tudi ugotovimo, da je bil južni del posesti na obeh straneh Kranjske ceste
skozi zgodovino škofiji odvzet zaradi agresivne spanheimske politike.

Škofijska pridobitev na začetku novega tisočletja

Še četrta vladarska listina, ki se ji bomo posvetili in je podeljevala ter
zaokroževala teritorij freisinške škofije na Kranjskem, je bila izdana na začetku
novega tisočletja. Kmalu po nastopu svojega vladanja, leta 1002, je Henrik II. v
mesecu novembru⁶⁰ dodal gorenjski freisinški posesti ozemlje Stražišče pri Kranju
in to, kar je bilo pod njegovo oblastjo (pravom) na območju med rekami Lipnico,
Savo ter Soro z vsemi dodatki.⁶¹

Blaznik poudarja pridobitev Stražišča in besniškega območja ter delov vzhod-
nega Sorškega polja. Toda natančneje nam listina sporoča, da predaja Stražišče
in kar je med rekami Lipnico, Savo in Soro. Glede omembe reke Sore Blaznik
meni, da pomeni le njene pritoke, saj teče razvodnica med pritoki Sore in Save
prav severno od Stražišča.⁶²

⁵⁶ Blaznik, *Škofja Loka*, str. 14 to napačno pripisuje zamenjavi s kapitljem.

⁵⁷ Blaznik, *Škofja Loka*, str. 12 in Bizjak, Razvoj, uprava in poslovanje, zemljevid na str.
114; GZS II, št. 445.

⁵⁸ Ozemlje med Kranjsko cesto in Savo ni v celoti pripadlo škofiji, pri čemer moramo
vzroke iskati v neki zasebni lastnini, ki je onemogočala, da bi vladar podeljeval celotno območje.

⁵⁹ V listini je za kraj izraz *Vuizilinsteti*, ki predvidoma predstavlja Mavčiče (Pintar, Vu-
izilinsteti, str. 116 sl.) in je izvzet iz daritve, saj meje, ki določajo škofiji predano posest, po
sredini razdelijo prostor med njimi in Prašami.

⁶⁰ D. H. II, št. 32.

⁶¹ */.../ quoddam predium Strasisa vocatum, et quicquid intra tres fluvios Libniza, Sabum,
Zoura /.../*.

⁶² Blaznik, Sorško polje, str. 146.

Problem pri natančnejši razlagi, kaj je škofija z darovnico dobila, je ravno v omembi treh zgoraj omenjenih rek, ki same po sebi ne predstavljajo sklenjene celote.⁶³ Zato menim, da listino ustrezno interpretiramo tako, da nam tok Lipnice in nato Save do stika s Soro predstavlja vzhodno mejo podelitve, mejo na zahodni strani pa predstavlja posest, ki jo škofija poseduje že prek starejših darovnic.⁶⁴ Z drugimi besedami bi lahko tudi rekli, da se predaja prosto ozemlje, ki je med dose-danjim škofijskim teritorijem in zgoraj omenjenimi rekami. V praksi to pomeni, da je res dobila Stražišče z nekaterimi deli Sorškega polja ter besniško ozemlje, a to še ni bilo vse. Zahodno od slednjega je namreč pridobila tudi območje, ki ponazarja del razvodja med Soro in Savo oziroma severni del Selške doline (vključujoč dele Jelovice vse do Visokega vrha na Radovljiški planini⁶⁵) ter ga je Blaznik pripisal že D. O. II., št. 47. Prav tako pa zapis omogoča predajo posesti ob Savi vse do Sore, če bi je bilo kaj proste, in se tako navezuje na pridobitve iz novembra leta 973. Glede na kasnejšo tukajšnjo škofijsko lastnino lahko predvidevamo, da si je škofija pridobila vsaj ozemlje nad Prašami do Jame, preostala posest na tem območju, ki ji ni nikoli pripadala, pa je že imela lastnika. Če to ne bi bilo tako, bi vladar že leta 973 ob podeljevanju tukajšnjega ozemlja verjetno določil za vzhodno mejo reko Savo, a kot kaže, to v praksi ni bilo izvedljivo, saj je bila tu že pred tem zasebna lastnina, katere ni bilo moč podeliti naprej.

Pri tej daritvi pa je treba upoštevati klavzulo, ki pravi, da po smrti škofa (to se zgodi leta 1005⁶⁶) podeljeno pripada freisinškim kanonikom, torej kapitlju. Škofija je namreč od kapitlja ločen pravno-posestni subjekt. Celotno opisano ozemlje se je lahko integriralo v loško gospostvo šele, ko je prišlo do zamenjave posesti s kapitljem med leti 1024 in 1039, ta pa je v zameno prejel nekatera druga gospostva na Bavarskem.⁶⁷

Zaključek

Štiri vladarske listine v obdobju 30 let (973–1002) tako predstavljajo temelj za vzpostavitev freisinškega loškega gospostva. Na osnovi zgornjih argumentacij lahko rečemo, da se vse podelitve med seboj ozemeljsko povezujejo, večajo sam

⁶³ Približno sklenjen prostor bi vendarle dobili, če bi pri omembi Sore upoštevali tudi njen pritok Selščice. S tem bi dobili ozemlje trikotne oblike (reka Lipnica do Save in slednja do Sore, ki se nadaljuje v Selščico do njenega izvira, ter linija od tu znova nazaj do Lipnice).

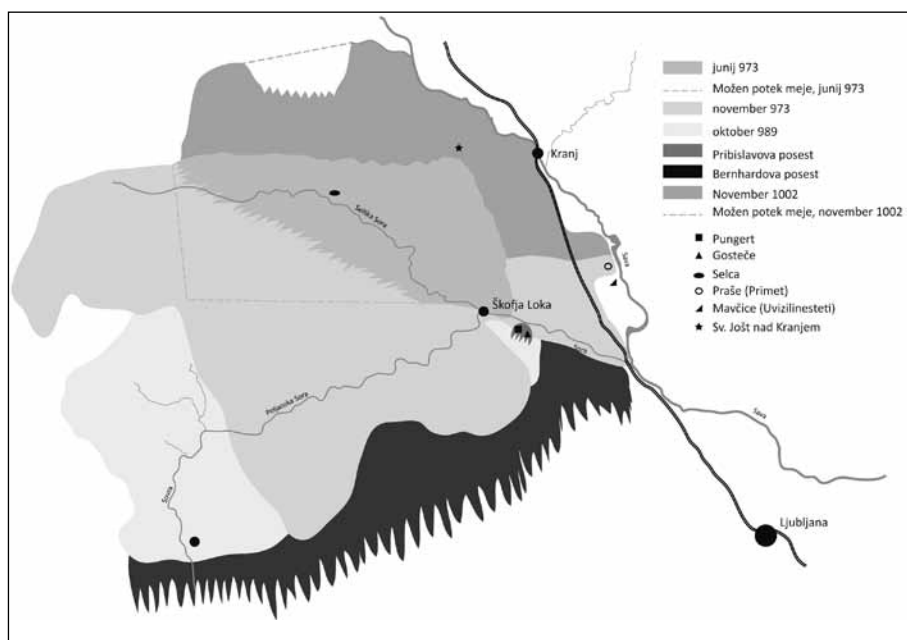
⁶⁴ Ravno predaja in lokacija Stražišča nakazuje na to, da se predaja, kar je zahodno od zgoraj imenovanih rek in med prejšnjo škofijsko posestjo.

⁶⁵ Glede na to, da je besedilo pisano precej okvirmo, je težko natančno reči, kako gre meja od Lipnice do Visokega vrha. Kot kaže, meja ni potekala v ravni liniji, saj ozemlje zahodno od Kroke v naslednjih stoletjih ni pripadalo škofiji in zato lahko predvidevamo, da je bila tu že na prelomu tisočletja tuja plemiška posest, oziroma bi bilo možno, da je ta predel škofiji celo pripadel, a ga je izgubila v toku zgodovine na račun Ortenburžanov.

⁶⁶ Bizjak, Razvoj, uprava in poslovanje, str. 111, Štih, Izvor in začetki, str. 41.

⁶⁷ TF II, št. 1420; Štih, Izvor in začetki, str. 41; Bizjak, Razvoj, uprava in poslovanje, str. 111–112.

obseg gospostva in ga kar se da zaokrožajo. Glede na stanje v prihodnjih stoletjih lahko sklepamo, da na podeljenem območju praktično ni bilo zasebne lastnine, ki bi onemogočala njegovo celovitost (izjemo predstavlja Pribislavovo imetje in kot kaže tudi nekateri deli zasebne lastnine na vzhodnih in severnih mejah, ki so onemogočali, da bi škofija še izdatneje povečala posest ob Savi in na Jelovici, kot bi bilo mogoče sklepati na osnovi interpretacije podeljenih darovnic). Edina resna zanka v tem zgodnjem obdobju, ki bi se lahko pokazala kot grožnja celovitosti gospostva, je klavzula o pravici kapitlja nad delom posesti, ki pa jo škof uspešno reši z zamenjavo bavarskega ozemlja. Od 12. stoletja dalje pa so na obmejnem območju povzročali težave zlasti agresivni Ortenburžani in Spanheimi, ki jim, glede na zgornji opis meja ter nato obseg loškega gospostva v prihodnjih stoletjih, vendarle uspe odvzeti manjše dele posesti.

Viri in literatura

Viri

- D. H. II.: *Heinrici II et Arduini diplomata*, ed. Harry Bresslau/Hermann Bloch, *Monumenta Germaniae Historica, Diplomata regum et imperatorum Germaniae III*, Hannover, 1903.
- D. H. IV.: *Heinrici IV. diplomata*, ed. Dietrich von Gladiss, *Monumenta Germaniae Historica, Diplomata regum et imperatorum Germaniae VI/1*, Hannover,² 1978.
- D. O. II.: *Otonis II. diplomata*, ed. Theodor Sickel, *Monumenta Germaniae Historica, Diplomata regum et imperatorum Germaniae II/1*, Hannover, 1888.
- D. O. III.: *Otonis III. diplomata*, ed. Theodor Sickel, *Monumenta Germaniae Historica, Diplomata regum et imperatorum Germaniae II/2*, Hannover, 1893.
- GZS II.: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku II*, izd. Franc Kos, Ljubljana, 1906.

- GZS III: Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku III, izd. Franc Kos, Ljubljana, 1911.
 KUB 2: Urkunden und Regestenbuch des Herzogtums Krain II, Hg. Franz Schumi, Laibach, 1884–1887.
 TF II: Die Traditionen des Hochstifts Freising II (926–1283), Hg. Theodor Bitterauf, Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte, München, 1909.

Literatura

- Bizjak, Matjaž, *Ratio facta est: gospodarska struktura in poslovanje poznosrednjeveških gospodstev na Slovenskem*, Ljubljana, 2003.
 Bizjak, Matjaž, Razvoj, uprava in poslovanje freisinške in briksenske posesti na Kranjskem v srednjem veku, v: *Blaznikov zbornik: In memoriam Pavle Blaznik*, ur. Matjaž Bizjak, Ljubljana-Škofja Loka 2005, str. 111–124.
 Blaznik, Pavle, *Kolonizacija Selške doline*, Ljubljana, 1928.
 Blaznik, Pavle, *Kolonizacija Poljanske doline*, Ljubljana-Škofja Loka 1938.
 Blaznik, Pavle, Kolonizacija in kmetско podložništvo na Sorškem polju, v: *Razprave I. razreda Slovenske akademije znanosti in umetnosti* 2, Ljubljana 1953, str. 139–242.
 Blaznik, Pavle, *Urbarji freisinške škofije*, Srednjeveški urbarji za Slovenijo 4, Ljubljana 1963.
 Blaznik, Pavle, *Škofja Loka in loško gospostvo: (973–1803)*, Škofja Loka 1973.
 Cafuta, Darko, Lokacija gradu “Bosisen” in plitvine na reki Sori, imenovane Stresoubrod, v: *Loški razgledi* 58, 2011, str. 13–30.
 Dasler, Clemens, *Forst und Wildbann im frühen deutschen Reich. Die königlichen Privilegien für die Reichskirche vom 9. bis zum 12. Jahrhundert*, Köln-Weimar-Wien, 2001.
 Gaspari, Andrej – Nadbath, Barbara – Nabergoj, Tomaž, Grad na Gradišču nad Drago: Spanheimska utrdba na severozahodni meji gospostva?, v: *Arheološki vestnik* 59, 2008, str. 305–323.
 Koblar, Anton, Loško gospostvo frizinških škofov, v: *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko I*, 1891, str. 56–86.
 Kos, Dušan, *Med gradom in mestom. Odnos kranjskega, slovenještajerskega in koroškega plemstva do gradov in meščanskih naselij do začetka 15. stoletja*, Ljubljana 1994.
 Kos, Milko, Cesta na Slovenskem v starem in srednjem veku, v: *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 56–59, 1954–1957, str. 169–174.
 Kosi, Miha, Predurbane ali zgodnjeurbane naselbine? (Civitas Petouia, Carnium/Creina in druga centralna naselja neagrarnega značaja v zgodnjem srednjem veku) (II. del), v: *Zgodovinski časopis* 64, 2010, str. 8–44.
 Lorenz, Sönke, Von der „forestis“ zum „Wildbann“: Die Forsten in der hochmittelalterlichen Geschichte Südtirols, v: *König Kirche Adel: Herrschaftsstrukturen im mittleren Alpenraum und angrenzenden Gebieten (6.–13. Jahrhundert)*, Bozen 1999, str. 151–169.
 Niermeyer, J.F. in van de Kieft C., *Mediae latinitatis lexicon minus*, Leiden-New York-Köln 1993.
 Pleterski, Andrej, *Nevidna srednjeveška Evropa: Župa Bled*, Ljubljana, 2011 [Elektronski vir].
 Pintar, Luka, Vuizilinsteti, v: *Časopis za zgodovino in narodopisje* 9, 1912, str. 116–122.
 Štih, Peter – Simoniti, Vasko, *Na stičišču svetov. Slovenska zgodovina od prazgodovinskih kultur do konca 18. stoletja*, Ljubljana 2009.
 Štih, Peter, Diplomatične in paleografske opombe k listinama Otona II. o podelitvi loškega ozemlja škofiji v Freisingu (DO II 47 in DO II 66), v: *Zgodovinski časopis* 51, 1997, str. 301–321.
 Štih, Peter, Dve novi notici za najstarejšo zgodovino Ljubljane, v: *Zgodovinski časopis* 56, 2002, str. 7–42.
 Štih, Peter, Prva omemba Bleda v pisanih virih – Listina kralja Henrika II. za briksenskega škofa Albuina z dne 10. april 1004 (D.H.II.67), v: *Bled tisoč let: Blejski zbornik 2004*, ur. Jože Dežman, Radovljica 2004, str. 7–34.

- Štih, Peter, Izvor in začetki škofijske posesti na današnjem slovenskem ozemlju, v: *Blaznikov zbornik: In memoriam Pavle Blaznik*, ur. Matjaž Bizjak, Ljubljana-Škofja Loka 2005, str. 35–48.
- Štih, Peter, O prvih prejemnikih kraljeve zemlje na Kranjskem. Nekaj zapažanj k D. O. III. 58, v: *Loški razgledi* 60, 2013, str. 65–78.
- Sergij Vilfan, Zemljiška gospodstva, v: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovence, Zgodovina agrarnih panog*, 2. zvezek, Ljubljana 1980, str. 75–239.

SUMMARY

Some New Views on Rounding Off Borders of the Loka Seignury

Dejan Burkeljca

Four deeds of gift to the bishopric of Freising in Carniola up to the beginning of the 11th century provide a basis for the beginning of the Loka seignury. The borders of these bestowals based on the findings of Franc Kos and Pavle Blaznik are in their main features accepted by Slovene historiography to this day. The contribution reopens the question of the territorial framework of respective gifts and provides new interpretations of descriptions of borders, showing that each charter contributes to the growth of the seignury to a considerable extent.

It transpires that that upon the first bestowal in June of 973 the bishopric did not get hold of the northern part of the valley Selška dolina, whose extreme west is represented by the area of Ratitovec. A charter from November of the same year refers to this area, accentuating the acquisition of the western part of the valley Selška dolina onwards from Ratitovec that is traditionally attributed to D. O. II, No. 47. In case of D. O. II, No. 66, it is unusual that a part of its northern border is equal to the northern border of the bestowal occurring in June. The reason for such inscription is in the depiction of the entire bishopric seignury in Carniola, in which the exclusive hunting right is left to the possessor.

In 989, the charter D. O. III, No. 58 was issued, in which borders from D. O. II, No. 66 are mentioned once again; however, they do not signify a repeated handover of this estate to the bishopric, but merely its informal confirmation and correction. An insertion was added, stating that Pribislav's seignury, which is located in the strip along the river Sora and in the area between mountain summits to the aforementioned river and the creek Gosteški potok, the area to which the border of the bishopric was relocated, is excluded from the bestowal. At the same time, the passage communicates that the bishopric acquired the entire territory reaching to the seignury of Count Bernhard. For the area along the river Sora we can assume that it was fully occupied, since the bishopric acquired a narrow strip reaching to the ford Stresov brod as early as in November of 973. New argumentation based on the mentioning of the Carniolan road and the estate east thereof enables the localisation of the ford in the area of the meeting point of the Sora and Sava rivers. Therefore we can look for new acquisitions solely next to western borders of the county of Carniola, thereby the bishopric received the western part of the valley Poljanska dolina and the question since when the western part of the valley belonged to the bishopric is hence answered.

The deed of gift from 1002 handing over Stražišče and the area between the Lipnica, Sava and Sora rivers has also been reinterpreted. The depiction itself does not show a closed territory, thus the assumption that the rivers denote the eastern border of the bestowal and the western border is represented by the estate that was in bishopric's possession through earlier bestowals appears to be correct. The bishopric acquired, among other things, the northern part of the valley Selška dolina which is in historiography attributed to D. O. II, No. 47 and the territory above Praše as far as Jama.

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 69 | 2015 | št. 1-2 (151) | str. 1-257